

Glavni trg v Monoštru so poimenovali po Széllu Kálmánu, ki je regijo zastopal v parlamentu, mestu pa je dal buržoazni pridihi. FOTOGRAFIJE ROK TAMŠE

Pohodniki, kolesarji ali bolj ležerni, a podobno zvedavi popotniki bodo v Porabju zagotovo ujeli edinstven čar pokrajine. Na fotografiji je slovenska vzorčna kmetija na Gornjem Seniku. FOTO KMETIJA.HU

Skupnost porabskih Slovencev se ohranja in celo krepi

Porabje V skrajnem zahodnem delu Madžarske, ki meji na Avstrijo in Slovenijo, živi okoli 5000 naših rojakov

V Porabje me je vodila serija člankov o nogometnih aktivnostih zamejcev, ki jih bomo sicer predstavili na športnih straneh Dela. A moj prvi obisk melanholičnih slovenskih vasi na skrajnem zahodu Madžarske je bil vendarle več kot zgolj raziskovanje nogometnih strasti porabskih Slovencev. To so kraji, ki jih je preprosto treba pobliže spoznati, sploh če se mudite na Goričkem, od koder je le nekaj deset kilometrov do slikovitih slovenskih vasi in Monoštra, ki je kulturno in gospodarsko središče Porabja.

ROK TAMŠE

V skrajnem severovzhodnem delu Slovenije vlada pravi jezikovni babilon, popotnik zasliši prekmurško narečje, čez mejo z Madžarsko je prekmurščini podobna porabščina, ki ima še močnejši pečat madžarskih izrazov, tako da je popolna, a vseeno zanimiva neznanka za običajnega Slovence. Streljaj levo je že Avstrija, tja na delo in izpopolnjevanje v nemškem jeziku vsak dan potuje na tisoče Slovencev in Madžarov z območja na tromeji.

Če že raziskujete lepote in znamenitosti Goričkega, lahko pocesti v Porabje zavijete čez mejna prehoda Martinje in Čepinci. Če se boste odločili za prvega, se boste kmalu znašli v največji slovenski občini v teh koncih Gornji Senik, kjer ima sedež Državna slovenska samouprava. Sledijo Doljni Senik, Sakalovci in Slovenska ves, ki je že del občine Monošter. Simpatično in urejeno mesto z okoli 10.000 prebivalci je središče Porabja, ki zaseda ozemlje v obliki trikotnika na 94 kvadratnih kilometrih, sodi pa v madžarsko Železno županijo s sedežem v Sombotelu. Pravljicnih sedem slovenskih vasi v Porabju na relaciji Monošter–mejni prehod Čepinci zaokrožijo Števanovci, Ritkarovci in Verica - Ritkarovci. Na tem območju živi okoli 4000 Slovencev.

Slovensko središče v Monoštru

»Smo na poti, ki nas bo pripeljala od tega, da nam ne bo več treba govoriti, da čez nekaj let tukaj ne bo več Slovencev. Slovenci se

bomo ohranili in celo okrepili. Kot slovenska skupnost imamo dve krovni organizaciji. Od oktobra 1990 deluje Zveza Slovencev na Madžarskem, ki je zapustila dotedanjo krovno organizacijo Demokratično zvezo Južnih Slovanov. Madžarska je leta 1992 sprejela zakon, na podlagi katerega je leta 1995 nastala Državna slovenska samouprava. Organizaciji sodelujeta, naše delo se dopolnjuje. Ima-

Zvezo Slovencev na Madžarskem financira naša država, Državna slovenska samouprava se napaja iz madžarskega proračuna.

mo tudi dvojezične osnovne šole, za katere skrbi Državna slovenska samouprava. Oni so tudi upravitelji šol, zunajšolsko dejavnost pa pokriva Zveza Slovencev na Madžarskem. Podobno je na področju medijev. Radio Monošter spada k Državni slovenski samoupravi, časopis *Porabje* pa pod Zvezo Slovencev na Madžarskem. Imamo tudi *Slovenske utrinke*, to je magazinska televizijska oddaja, ki je financirana iz proračuna madžarske televi-

zije,« je pojasnila Andrea Kovacs, predsednica Zveze Slovencev na Madžarskem od leta 2019.

Zvezo Slovencev na Madžarskem financira naša država, Državna slovenska samouprava se napaja iz madžarskega proračuna. »Če je v nekem kraju 25 odstotkov prebivalcev Slovencev, lahko imajo lokalno samoupravo. To jim prinaša možnosti za finančno podporo, ko, denimo, izpeljejo kulturno ali športno prireditev, poleg tega se lahko prijavijo na različne razpise. Ne govorimo o pretirano velikih zneskih, toda v tako majhnih skupnostih že tisoč ali dva tisoč evrov podpore pomeni ogromno. To omogoča srečanja Slovencev, organizacijo kulturnih prireditev, lahko obiščejo matično domovino, kjer se udeležijo raznih prireditev. S tem je skupnost bolj povezana in dejavna, česar prej nismo imeli. Naši rojaki tako postajajo samozavestnejši, zato se lažje opredelijo kot Slovenci. S tem tudi sporočajo, da so upoštevanji, priznani in spoštovani,« nam je razložila Andrea Kovacs. Izvedeli smo za zelo spodbuden podatek: po zadnjem popisu prebivalstva leta 2021 se je za Slovence opredelilo 3965 ljudi, deset let prej je bilo takšnih le 2800.

Glavnina slovenskih ustanov v Porabju ima svoje prostore v poslopu hotela Lipa v Monoštru, ki je v neposredni bližini avtobusne

Andrea Kovacs od leta 2019 uspešno vodi Zvezo Slovencev na Madžarskem.

iz železniške postaje. Mimogrede: iz Monoštra po tirih z neposredno povezavo do Gradca potujete slabi dve uri, do Budimpešte pa manj kot štiri ure. In do Ljubljane? Najprej je treba do postaje v Hodošu, ki je oddaljena skoraj 20 kilometrov, potem se prepustite vznemenu redu Slovenskih železnic.

V hotelu Lipa, ki je lahko priročna baza tudi za kolesarsko potepanje po gričevnatem Porabju, so slovenski kulturno-informacijski center, Zveza Slovencev na Madžarskem, Razvojna agencija Slovenska krajina, časopis *Porabje* in Radio Monošter. Na drugi strani mesta je generalni konzulat Republike Slovenije, kjer za poglobljanje čezmejnega sodelovanja in dobrih sosedskih odnosov med Slovenijo in Madžarsko skrbi generalna konzulka Dubravka Šekoranja s svojo ekipo.

Tednik Porabje

Srečal sem se tudi z Nikolettom Vajda-Nagy, urednico časopisa *Porabje*, ki izvira iz Sakalovcev. V Ljubljani je doštudirala novinarstvo, v našem glavnem mestu je leto in pol delala na madžarski ambasadi, po vrnitvi v Porabje leta 2008 pa je izkušnje nabirala v uredništvu *Porabja* in na lokalni televiziji, kjer je pripravljala dvojezične oddaje.

»V Monoštru sem se v osnovni šoli učila slovenščino kot drugi tuji jezik petkrat na teden. V gimnaziji je bila drugi jezik slovenščina, toda vse to je bilo premalo za študij v slovenskem jeziku. Doma

Nikoletta Vajda-Nagy je urednica tednika *Porabje*, novinarstvo je doštudirala v Ljubljani.

smo namreč govorili v porabskem narečju ali madžarsko. Tako da je bilo na začetku v Ljubljani precej zahtevno, prvo leto sem obiskovala tečaj slovenščine. Danes pa lahko rečem, da sem v Ljubljani preživela najlepša leta, rada se vracam tja. Toda moj dom je bil vedno tu. Mož, ki je Madžar, skupaj pa sva od mature, je v Budimpešti študiral strojništvo, ampak sva vseeno vztrajala. Z družino živimo v Monoštru, otroka se v šoli učita slovensko, doma govorimo oba jezika, tudi mož se je naučil nekaj slovenščine,« je ponosno razkrila stanovska kolegica.

Časopis *Porabje* izhaja od leta 1991, do leta 2022 je bila glavna urednica Marijana Sukič. Do leta 2005 je izhajal na štirinajst dni, od takrat ga bralci prejmejo vsak teden. »Marijana mi je zelo pomagala pri prevzemu urednikovanja. Še vedno sodeluje z nami, saj je del časopisa v porabščini, del pa v slovenskem jeziku. Marijana lektorira članke v narečju, občasno pa še tudi prispeva kakšen članek. Pogosto objavimo tudi članke v prekmurščini, pri tem nam pomagajo sodelavci iz Slovenije. V uredništvu smo trije, imamo pa še od dvanajst do petnajst zunanjih sodelavcev. Nekateri pišejo za vsako številko, imajo tudi lastno rubriko, drugi pa občasno. Nekajkrat na leto izdamo prilogo, ki se imenuje *Mlado Porabje*. To ustvarjamo skupaj z Valentino Novak, svetovalko za slovenski jezik v Porabju. Članke pišejo učenci in dijaki, ki se

učijo slovensko. Tako pridobimo tudi mlade bralce in sodelavce,« je poslanstvo medija pri krepitvi slovenskega jezika, kulture in identitete na Madžarskem opisala Nikoletta. Vsak teden natisnejo 650 izvodov časopisa, ki ga po vaseh nosijo njihovi raznašalci, naročnike imajo tudi v Budimpešti, Sloveniji ter celo v ZDA in Avstraliji, kamor so se preselili porabski Slovenci.

Med potovanjem skozi vasi, posajene med številnimi grički, je opaziti precej propadajočih kmečkih hiš in objektov ter zapuščenih zemljišč, a je vseeno veliko več urejenih naselij, bližje Monoštru se bohotijo lične novogradnje, kar dokazuje, da se desetletja po obdobju železne zavese v te kraje spet vrača življenje.

»Sem se preseljujejo tudi Madžari iz notranjosti države, privlačijo jih cenejše nepremičnine in možnost zaposlitve v Avstriji, kar pripomore k precej višjemu

Sem se preseljujejo tudi Madžari iz notranjosti države, privlačijo jih cenejše nepremičnine in možnost zaposlitve v Avstriji, kar pripomore k precej višjemu standardu.

ANDREA KOVACS

standardu. Na srečo še ni množičnega priseljevanja, saj vse to draži življenje pri nas. Po epidemiji covid-a se je spremenil tudi odnos domačih mladih do Porabja. Prej so vsi šli proti mestu, zdaj pa po vaseh gradijo hiše, čedalje več mladih družin ostaja tukaj. To je tudi naš cilj, saj potrebujemo nove rodove otrok. Na Gornjem Seniku, denimo, do leta 2015 dolgo niso imeli novorojenčka, zdaj pa že spremljamo napredek na tem področju. Mi lahko poskušamo zagotoviti boljše razmere. Pri tem nam veliko pomaga matična država. Zveza Slovencev na Madžarskem

je lani končala program spodbujanja gospodarske osnove naše skupnosti, podprli smo več kot 40 projektov, ki so jih prijavili občine, podjetniki, turistični ponudniki, pridelovalci. Eni razvijajo proizvodnjo, drugi, predvsem občine, pa ponudbo z različnimi storitvami in izdelki,« je opisala Andrea Kovacs.

Hit je slovenska vzorčna kmetija

V Razvojni agenciji Slovenska krajina, ki jo je leta 2006 ustanovila zveza, si prizadevajo, da iz evropskih ter državnih skladov pridobijo finančna sredstva za razvoj gospodarstva, kmetijstva in turizma v Porabju. »Slovenska vzorčna kmetija na Gornjem Seniku je zelo uspešen projekt in je vse bolj priljubljena med obiskovalci Porabja. Na njej je zaposlenih pet ljudi in je vse bolj uveljavljena turistična destinacija, saj ima restavracijo, tam je mogoče tudi prenočiti. Najprej pa je bilo treba leta 2010 očistiti zapuščene travnike, da se je potem prvi kmetovalec lotil poljedelstva, zgradili smo stanovanjsko, gostinško in gospodarsko poslopje, zaživela je živinoreja, tretji segment pa je turistična ponudba,« je našela Andrea Kovacs.

Pohodniki, kolesarji ali bolj ležerni, a podobno zvedavi popotniki bodo v Porabju zagotovo ujeli edinstven čar pokrajine ob reki Rabi in njenih pritokih. Najpopolnejši pogled na pokrajino boste našli na razglednem stolpu na Katinem bregu nad vasjo Verica - Ritkarovci – po eni od razlag sta to sicer dve različni vasi. Svojevrsten izziv se je zaplesti v pogovor s prijaznimi domačini, ki so resda Slovenci, a govorijo tako zelo drugače. Toda med dobrimi ljudmi za mizo skoraj ni nobenih omejitev. O naročilu v omenjeni restavraciji slovenske vzorčne kmetije ne bi smelo biti dvoma: jurčkova kremna juha s krotini, porabska pljučna pečenka v gobovi omaki s pečeno klobaso in dödöli, mešana solata z domačim bučnim oljem ter jabolčno-skutni zavitek z jagodnim prelivom. Za domov pa morda domači pridelki: jabolčni sok, hruškova marmelada, sladka in pekoča krema iz paprike, med in bučno olje.

